

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**P.Terentij sex: || quae extant: Comoediae. An= || dria.
Eunuch[us]. Heautontimo= || rumenos. Adelphi. Ecyra. ||
Phormio. || ... [qui]= || b[us] erudita Philippi Mele Brettani
p̃posita est epi || stola ... || ...**

Terentius Afer, Publius

Lipsiae, 1519

Vorwort

[urn:nbn:de:bsz:31-114211](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-114211)

AK

43 A 174 R

PHILIPPI MELAE BRETTANI, AD PAVLVM GERAEAN-
DRVM SALOBVRGENSEM IN TERENTII CO-
MOEDIAS PRAEFATIO.

Qui mores olim publicæ priuatæq; uitæ constituerūt uiri græci (nam ab illis uelut humanarum artiū primis autoribus auspicandum cenſeo) partim apologis quales feruntur AEsopæ, partim ænigmatis, ut scrupi sunt Cleobuli Lyndii *επικως* conſcripti, partim ſacris quibusdam Deorum, ut ferebatur, oraculis rem abſoluerant. Mox prima philoſophorum ætas, hominū ſtudia ſententiis pauculis, etiam a poeta quopiam acceptis, compoſuit. Adde poſteriori ſeculo præter philoſophorum uulguſ, exempla morum Socratem & Diogenem, quorum uterq; non tam uitæ uſu ſpectatus foris, quam ſcholæ ſtudio domi probatus eſt, tamen aliis longe ſinibus utriuſq; rationes cōſtitere. Socrates, ut uiuendi modo ciuilior, oratione fuit modēſtiæ ac humanitatis plena. contra Diogenes & uita & ſermone aſper, rigidus, carpendo acer. quamuis ab illa quæ tum cōpit rixatorum diſciplina maxie alienus, nugæ puto quales in illum iactabantur *οπερ εμμεγω ουκ ει σν ανδρωτος Δειμι, σν ακρα ουκ ει ανδρωτος* Qd' ego ſum tu nō es, homo ego ſum. tu igiſ hō nō es. Acceſſit ad inſtituta ſapiētū ſophiſtica, non illa nugatoria, ſed quæ poſthac cum hiſtoria cōpulata eſt. utiliſ appriime moribus hominū formandis. Et ante potis opinione artiſ ceſſerat longe maxima pars inſtituendæ uitæ. e quibus pleriq; principum auſti gratia, laudes illis tantum heroi- cas uelut exempla dedere. Homericos reges puto & Tragicas cōcio- nes. hiſ Pindaricum poema nō addetur inepte. Reliqui in cōmuni bus uerſati cauſis, familiæ curam ciuitatiſq; ſtatū deſcripſere. illis Comædia ſe debet præcipua. Prætereo quæ plurima etiam uerſu ſuis interdū amici tradiderunt. Heſiodi *εργα και ημεραι* ad fratrem opus tale forſan habebitur. & qui Pythagoræ dicuntur aurei uerſi- culi, autore non malo ſed tamen ignobili. & Theognidos Phocylidæq; carmen cū Solomonis hebræi ſententiis collatum. & innu- meræ Soloniſ Attici paræneſes. quidquid id eſt, quod publico fa- uore plauſuq; caruit, ſolo priuatorum uſu laudem promeruit nō modicam. Ad iſta redeo quæ frequentibus exhibita ſpectaculis ui- tam omnē quaſi ſuis depictā uicibus oſtendarunt. ea ut ordine reſe-

Z

ramus, pau
 ſtatu, cum
 eſſet illa co
 ingeniū uir
 tiſ adhibi
 & delectar
 uocabant
 ricos imi
 non abſtr
 dinis ani
 clat, qe
 tempore
 enſum pr
 ille fuit
 mandato
 lumina d
 ematiſ all
 æmulati
 diæ mult
 ſæ paſſim
 feſtiuiſ
 certis in
 gædiæ, p
 rem audi
 ſunt com
 ſpeculo u
 ut nunq
 oculiſ Co
 qua uatu
 bit AT
 le Phale
 fere ſecu
 ra Deme
 noribuſ p
 morum
 ſit ædita
 ter cæter

zamus, paulo alius petenda uidentur. Olim composito Athenae
statu, cum & pacis & otii studia, ceu fato coepissent excoli, priusq;
esset illa communis philosophorum appellatio. Poetae se quidam
ingenii uiribus extulerunt, magni homines, uiuendi formam gra-
tis adhibitis eleganter exprimentes, & prodesse bonis mentibus
& delectare afficereq; uirtutis argumeto populum conati Tragici
uocabantur, qui faciliore aliquanto pede, quamuis heroes Home-
ricos imitati, orationem numeris uinxere. pedestri ea habita est
non absimilis. Primu fuisse ferunt Thespin Atticum, qui multitu-
dinis animos adita Tragedia personatus in se conuertit, nel eo
claro, q; extrema arate Solonem spectatorem habuit. Quo etiam
tempore accessit artibus incrementi tantum, ut Pisistratus Atheni-
ensium princeps, Homeri poema mox digeri probe curarit. quisq;
ille fuit (nam Aristarchum posterior aetas tulit) qui rem tyranni
mandato aggressus Homeridie & Rhapsodis magna uersuum uo-
lumina dedit. Solebant tum illi uagabundi partem Homerici po-
ematis allesti, uel mercedis, uel gloriae cupidine decantare. Creuit
aemulatione studiū, paucisq; post annis, praeter autores Tragedi-
ae multos, suae cuiq; priuato causae dramate uario comprehen-
sa passim agebantur. donec poetis negocium datum est. qui paulo
festiuus pro ingenii elegantia stultas uulgi contentiones luderent
certis interim nominibus non tacitis. Qui ioci, perinde atq; Tra-
gediae, publicis celebrati spectaculis, magna poetae laudem, maio-
rem auditori componendae uitae rationem pepererunt. Atq; haec
sunt comediae initia, haec est etiam finis, ut ea ceu regundae uitae
speculo utamur. id qd; adeo accepimus illis obseruatum temporibus,
ut nunq; postea annos multos non frequens fuerit in Atheniensiu
oculis Comedia. sed minore aliquanto licentia, quando & reli-
qua uatum opera iam audiebatur undiq;. Nam induxerat, ut scri-
bit ATHENAEVS, in Theatra, & quidem primus Demetrius il-
le Phalereus Homeridas seu Rhapsodos, & Aristarchi diligentia isto
fere seculo libri Homerici habebantur integri. Feruntur item ope-
ra Demetrii, poemata Hesiodi. Archilochi. Phocylidae primis ho-
noribus publicata. De Graeca comedia dictum est haecenus, uti
morum causa coeperit, ut ingenti primu admiratione res noua
sit adita. De scena reliquaue agenda fabulae specie, q; plura praeter
caeteros uolet, Athenaei dissertationes & Iulii Pollucis comenta

rios petat. Nunc quom de latino Terentiano scilicet poemate agi-
tur. tamen si a Donati Bndictiq; p̄fatiōib⁹ accipi nōnulla possunt,
referre tñ putauī, quo sit modo in urbē ROMAM inuenta comœ-
dia. Nā si ad primā urbis originē q̄si postliminio redeas, in ludis &
his quidē paucis, noianē e statis circēses, & nescio q̄ sacra, q̄ prater
uenerandā antiquitatis cōsuetudinē nihil est quod admirere. Sed
illa tñ ad posteros usq; deducta, puto q̄ ea pietas uideret, ut urbis
Romæ opes, ita ludorū celebritatē frequentiorē reddidit. Hinc &
numeri nō pauci ad gesticulationē ueluti Dithyrābi cōpositi, & ar-
tes hetruscæ suis decoræ ludiis excipiebantur. Has Andronici Liuii
studiū postea expoliit, q̄ cū græca scientia disciplinas hetruscas cō-
iunxerat. Primus in urbe spectaculis uariū carmen edidit, epos, Co-
mœdiā, Satyrā, ueteris comœdiæ, imaginem, Tragœdiā. Successe-
rūt Q. Ennius. M. Plautus. Cn. Neuius. M. Pacuuius. Staius Cæ-
cili⁹. L. Accius, partim comœdia partim tragœdia illustres, plariq;
carminū alia specie laudati. At nescio num cuiq; scriptorū generi
suis decor apud illos manserit. nā in Plauti comœdia desyderari
nonnunq; τρεπρον aiunt. Et qui statim secuti sunt illos, Terentius
atq; Lucilius arte superiores habent Quintiliano teste. Sed in no-
strū, omne totius comœdiæ ingeniuū conferūt. Itaq; summatim de
latina comœdia diximus. de Terentiana longe plurib⁹ agere, nisi
aliorum in manu essent cōmentarii. Neq; uero de poetæ artificio
aliud q̄ quod ERASMVS Roterodamus Opt. Max. literarū p̄ses
ait, esse optimū dicendi artificē Terentiū. Non dissero quibus ille
figuris, qua elegantia, quo decore orationē supra cōmunem inge-
niorū aleam extulerit. quam primæ comœdiæ iuuenes ament san-
cte, p̄tra quā sint inepti secundæ fabulæ Phedria, Cherea, milesq;
Thraso, quam sese imprudenter in tertia Menedemus ex cruciet a
filio non bono desertus. quā probet urbane Mitio, quid in institu-
enda iuuentute possit liberalitas, quid elemētia. Mitto multiplicē
in Ecyra m̄iege, & si dici pōt stultā calliditatē. Mitto quā uulpines
improbe parasit⁹ Phormio. M̄ta sunt eiuscemodi apd̄ hūc poetā
q̄ uitæ moribusq; paradis, q̄ dictiōis elegatiæ pueniūt. ita rei natu-
ra itrospecta, ita personæ habit⁹, ætas & p̄ditio obseruata ē. Id an
græcorū æmulatione p̄stet, an ne latia arte, uel ingenio poti⁹ Aphri-
co, fortassis ambigi non nihil potest. Sed dicā libere qm̄ & ingenio
sua laus est, parre esse Menādri, quē autorē habuit, in illis multā.

Eius hæc uirtutes inter summas a Plutarcho laudantur, ἀλλὰ με-
 νανδρος οὕτως ἐδειξε τὴν λέξιν ὥστε παση καὶ φνισεὶ καὶ διαθεσεὶ
 καὶ ἡδίκῃ σὺμετρον εἶναι. Quo fit ut Menandrum & arte suis pla-
 cuisse credā, quā talis est in eo œconomia, & exēplo ἑαυτοῦ nostro
 fuisse, quod cura & studio imitaret. Caterū in hoc poemate specta-
 bis & libero dignas sententiās, & iocos lepidos facilesq; & sales ur-
 banos, elegātes, non ineptos, non inuidiosos, planeq; Menan-
 drios, id quod Græcus ait. αὶ μενανδρον κωμοελαὶ ἀφθονῶ ἀλῶν
 γει καὶ ἱερῶν μετεχουσιν ὡς τὸ εἶξ ἐκείνης γεγονοτον τῆς βαλατ
 τῆς ἐξ ὠνάφροδιτῆ γεγονεν. Ad eā elegantiā peculiari grā facit nu-
 merus Iambicus Terentiō familiaris. Trimetris potissimū constat, &
 longiore interdū uersu. ne a pedestri orōne uideat alienus. Atq; ut
 dignosci carminis ratio possit, modi cuiq; scenæ sunt inscripti, di-
 stincti, dispositiq; uersus ut lex postulat, quæ diligētia primū Philo-
 logi Beuedicti laudibus cessit. Utinam & nostris libellis gratiæ tū
 cōparetur, ut exēplari collato iudicentur numeri. nam reliquū di-
 ligentiæ etiā sine monitore spectabitur. Est & Benedicti compen-
 diū de pedib; annexū, ut in promptu sit carminis absoluta ratio.
 Qui locupletiorē hui; penū desyderat. Aldi Manutii cōmentarios
 metricos requirat. Olim fortasse dabunt quæ de Iambico carmine
 Priscian; cōposuit, siquādo a nobis edent paulo emēdatiores uul-
 garibus q; usq; adeo deprauati leguntur, ut quæ Pius etiam Baptista
 Plauti codicibus addidit, ex illo de Iābis descripta, nulla uideant.
 Ibi nescio q; locis Homericis noctua supposita. οὐδεντος εἶπος.
 Verū illa copios; alias. Hic Terenti; est Poeta Comicus, in quem
 ora latini, in quæ oculos referūt. & orōnis & uitæ mgī, omni pene
 legend; arati, sed omī plane studio. Hic auspiciis optiē mi PAV-
 LE tuis exit in publicū lat; cū q; opera sibi tua castigatior uidetur,
 tum q; foelicissimo tuo studio princeps colif unig; eoq; decore, ut
 oēm illi hūanitatē, τὴν ἐκκλιον παιδειαν ριυητῆ habeas. Et iuue-
 tus Germanica uelim exemplo tuo in poetā istum incumbat, ima-
 ginē habitura studiog; quā a M. Cicerōe reliq; magnis uiris acce-
 pisti, quib; adeo Terentiā fabulæ fuerūt in manib; frequentes, ut
 grauissimas interdū causas Terentiano carmie uel illustrarent uel
 tutarent. Opinor, q; ita quondā oratores Græci multas bonorum
 poematū partes, & ingenii probandi & honestandæ rei gratia so-
 liti fuerāt ἀποσοματιζοντες dicere. Vale mi PAVLE Geræander.